

TƏHSİLƏ AYRILAN MALİYYƏ YETƏRLİDİRMİ?

Gələn ilin dövlət büdcəsində nəzərdə tutulan təhsil xərcləri qismən də olsa artırılacaq. Ekspertlər bu vəsaitin daha çox rəqəmsal təhsil mühitinin genişləndirilməsinə, peşə təhsilinə və elm sahəsinə yönəldilməsini təklif edirlər.

SEVİNC ABBASOVA

Gələn il üçün təhsil xərcləri 5 milyard 15 milyon 897 min manat məbləğində proqnozlaşdırılır. Bu, “Azərbaycan Respublikasının 2026-cı il dövlət büdcəsi haqqında” qanun layihəsində öz əksini tapıb. Sənədə əsasən, həmin vəsaitdən məktəbəqədər təhsilə 468 milyon 191 min manat, ümumi təhsilə 2 milyard 414 milyon manat, peşə təhsilinə 105 milyon manat, orta ixtisas təhsilinə 94 milyon manat, ali təhsilə 212 milyon manat, əlavə təhsilə 20 milyon manat, təhsil sahəsində tətbiqi tədqiqatlara 7 milyon 883 min manat, digər müəssisə və tədbirlərə isə 1 milyard 692 milyon manat ayrılması nəzərdə tutulur. Bu rəqəmlər Azərbaycanda təhsilin maliyyələşməsi ilə bağlı vacib sualları gündəmə gətirir: ayrılan vəsait kifayətdirmi? Maliyyələşmə zamanı hansı sahələrə daha çox diqqət ayrılmalıdır? Hansı yeniliklərə ehtiyac var?

XƏRCLƏRİN EFFEKTİV BÖLÜŞDÜRÜLMƏSİ VACİBDİR

Milli Məclisin Elm və təhsil komitəsinin üzvü Mehriban Vəliyeva bildirir ki, son illərdə təhsilə ayrılan vəsaitlərdə ardıcıl artım müşahidə olunur. Ayrılan vəsait dövlət büdcəsinin 10–12 faizini təşkil edir ki, bu, beynəlxalq təcrübədə yaxşı göstərici sayılır: “Dövlət büdcəsindən təhsilə 2021-ci il 3,1 mld manat, 2022-ci il 3,8 mld manat, 2023-ci il 4,4 mld manat, 2024-cü il 4,8 mld manat, 2025 (proqnoz) 5,1 mld manat ayrılmışdır. Büdcə xərclərinin 11 faizi təhsilə yönəlir; əsas məqsəd keyfiyyət və idarəetmə effektivliyinin artırılmasıdır. Göründüyü kimi, hər il təhsilə dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitdə artım var. Təhsil dövlətin əsas strateji istiqamətlərindən biridir”.

Millət vəkili hesab edir ki, ayrılan vəsaitin struktur baxımından necə yönəldilməsi daha önəmlidir. Onun sözlərinə görə, hazırda xərclərin böyük hissəsi əməkhaqqı və infrastruktur layihələrinə gedir ki, bu da labüd haldır. “Keyfiyyət və məzmun islahatları, müəllim hazırlığı, rəqəmsallaşma və elmi tədqiqatlara nisbətən az pay düşür”, – deyərək vurğulayıb.

Mehriban Vəliyeva

Kamran Əsədov

ADPU-nun Təhsildə Təhlil və Kommunikasiyalar Mərkəzinin direktoru Kamran Əsədov isə bildirir ki, təhsil üçün ayrılan vəsaitin payı ÜDM-də hələ də istənilən səviyyəyə çatmayıb: “2025-ci ilin büdcə göstəricilərinə görə, təhsilə ayrılan 5 milyard ölkə büdcəsinin təxminən 10,5 faizini təşkil edir. Müqayisə üçün qeyd edək ki, bu göstərici

Estoniyada 17 faiz, Finlandiyada isə 19 faiz civarındadır. Bu, Azərbaycanın təhsil investisiyalarının hələ də inkişaf etmiş ölkələrin səviyyəsindən aşağı olduğunu göstərir”.

Mütəxəssis vurğulayır ki, təhsilin maliyyələşməsində diqqət yetirilməli əsas məsələ vəsaitin yalnız miqdarı deyil, həm də səmərəliliyidir: “Dünya Bankının 2023-cü il hesabatına görə, Azərbaycan təhsilə ayrılan büdcə xərclərinin effektivlik göstəricisində 100

bal üzrə 63 bal toplayıb. Yəni ayrılan vəsaitlərin tədris keyfiyyətinə, müəllim peşəkarlığına və öyrənmə nəticələrinə təsiri hələ də məhduddur. Bu, maliyyə artımının təkbaşına keyfiyyət artımına gətirmədiyini göstərir. Növbəti mərhələdə büdcə artımı ilə yanaşı, onun elmi əsaslı planlaşdırılması, bölgüsünün ədalətli və səmərəli aparılması, təhsil xərclərinin keyfiyyət göstəriciləri ilə əlaqələndirilməsi prioritet olmalıdır”.

Nəticəyönümlü maliyyələşməyə keçid

M.Vəliyevanın fikrincə, ilk növbədə rəqəmsal təhsil mühitinin genişləndirilməsinə önəm verilməlidir: “Region məktəblərində texnoloji bərabərsizlik aradan qaldırılmalıdır. Təhsil tədqiqatları və innovasiya fondları - təhsil siyasətinin elmi əsaslara söykənməsi önəmlidir. İnfrastrukturun modernləşdirilməsi, xüsusilə də kənd məktəblərində təchizat, laboratoriyalar və internet təminatı gücləndirilməlidir. Eyni zamanda dövlət–özl sektor tərəfdaşlığı inkişaf etdirilməlidir. Peşə təhsilinə ayrılan maliyyə vəsaiti artırılmalıdır”. Deputat əlavə edir ki, təhsilin maliyyələşməsində yeniliklərə ehtiyac var: “Maliyyələşmədə nəticəyönümlü modelə keçid vacibdir. Eyni zamanda rəqəmsal bacarıqlar fondu yaradılmalı, süni intellekt və texnoloji savadlılıq üzrə milli proqramlar hazırlanmalıdır. Məktəblərin idarəetmədə müstəqilliyi artırılmalıdır ki, büdcə planlamasında yerli qərarvermə səlahiyyəti genişlənsin. Təhsil startaplarına dəstək mexanizmləri tətbiq edilməlidir, innovativ pedaqoji layihələr üçün qrant mexanizmləri genişləndirilməlidir. Məktəbəqədər təhsilin əhatəliliyi baxımından yeni layihələr dəstəklənməli, təhsilin pillə və səviyyələri üzrə islahatlar aparılmalı, məzmun islahatları dərinləşdirilməlidir”.

ELM VƏ ALİ TƏHSİL MALİYYƏLƏŞMƏDƏN KƏNARDA QALIB

Təhsil eksperti Vüsal Kərimlinin sözlərinə görə, təhsilə ayrılan vəsaitin artması müsbət hal olsa da, əsas məsələ bu vəsaitin necə xərclənməsidir. O deyir ki, təhsilə ayrılan maliyyənin elm istiqamətinə nə qədər yönələcəyi hələ də qeyri-müəyyəndir: “Müəllimlərin əməkhaqlarının artırılması vacibdir, lakin elm və elmi araşdırmaların maliyyələşməsi də diqqətdən kənarda qalmamalıdır. Təhsil adı ilə verilən qrantların istiqaməti bəzən suallar doğurur. Burada əsas məsələ maliyyənin çoxluğu yox, təyinatı üzrə xərclənməsidir”.

V.Kərimlinin fikrincə, Elm və Təhsil Nazirliyinə ayrılan vəsait əsasən ümumtəhsil sahəsinə yönəlir, ali təhsil müəssisələri dövlət dəstəyindən kənarda qalır: “Bəzən universitetlər özləri Təhsilin İnkişafı Fonduna vəsait ödəyirlər. Halbuki ali təhsilin inkişafı üçün birbaşa maliyyə dəstəyi və elmi qrantlar ayrılmalıdır”.

Yəni, elm və ali təhsil istiqaməti tamamilə unudulub. Azərbaycan Elm Fondu fəaliyyət göstərsə də, onun büdcəsi məhduddur.

Bu baxımdan, təhsilə ayrılan vəsaitin bölüşdürülməsi yenidən nəzərdən keçirilməli, elm və ali təhsilin inkişafı dövlət siyasətində prioritet yer tutmalıdır”.

Vüsal Kərimli

Şəffaflıq və hesabatlılıq əsas şərtidir